

Jiří Olivier Wallis a uherské bojiště v letech 1716 a 1717

MONIKA ŘEZÁČOVÁ

Bitvy u Petrovaradinu, Temešváru a Bělehradu, které probíhaly v letech 1716 a 1717, patřily k významným milníkům v dlouhé řadě habsbursko-tureckých vojenských střetů. V české historiografii – na rozdíl od rakouského dějepiscectví – však neexistuje příliš bohatá literatura, jež by se zabývala právě obdobím válek habsburské monarchie s Vysokou portou na konci 17. a počátkem 18. století.¹ Prozatím nejvíce pozornosti středoevropská historikové a historičky věnovali druhému obléhání Vídně Turky v roce 1683.² Naopak následných válečných srážek se dotkli méně často.³ Stranou zájmu badatelů nezůstalo ani zhodnocení role významných válečníků a vojevůdců během výše zmiňovaných válečných střetů, přičemž největší pozornost si vysloužil vrchní velitel císařské armády Evžen Savojský.⁴

-
- ¹ Srov. Gernot HEISS – Grete KLINGENSTEIN, *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789. Konflikt, Entspannung und Austausch*, Wien 1983. Z prací západoevropských a amerických historiků a historiček srov. například moderně pojatou monografii Ivan PARVEV, *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade (1683–1739)*, New York 1995.
 - ² Heinrich KRETSCHMAYR, *Die Türken vor Wien. Stimmen und Berichte aus dem Jahre 1683*, München 1938; Richard F. KREUTEL – Karl TĚPLÝ, *Kara Mustafa vor Wien 1683 aus der Sicht türkischer Quellen*, Graz-Wien-Köln 1982; Jaromír MIKULKA, *Osvobození Vídně od turekého obležení roku 1683*, Slovanský přehled 69, č. 5, 1983, s. 441–447; Johannes SACHSLEHNER, *Wien anno 1683*, Wien 2004; Martin PAUKRT, *Bod obratu aneb Habsbursko-turecké války v 2. polovině 17. století. Trans fines nostros: svědectví polonik, hungarik a slovacik z fondů a sbírek Státního oblastního archivu v Zámruku: katalog výstavy ze dne 9. června 2018*, Zámruk 2019, s. 23–35. Z inspirativních prací amerických historiků například Thomas M. BARKER, *Double Eagle and Crescent. Vienna's Second Turkish Siege and Its Historical Setting*, Albany 1967; John STOYE, *The Siege of Vienna, The Last Great Trial Between Cross and Crescent*, New York 2007. K tomuto tématu souhrnně Karl VOCELKA, 1983. *Ein Jubiläum? Fortschritt oder Stagnation der historiographischen Aufbereitung der zweiten Wiener Türkenbelagerung*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 92, 1984, s. 165–194.
 - ³ Konkrétními bitvami z let 1716 a 1717 se pak věnovali výběrově: Josef ODENTHAL, *Österreichs Türkenkrieg 1716–1718*, Düsseldorf 1938; Milan HLAVAČKA, *Karel Albrecht. Příběh druhého zimního krále*, Praha 1997; Vít VLNAS, *Dva pražské literární obrazy turecké války z let 1716–1718*, Folia historica bohemia 21, 2005, s. 219–234; Jiří BORITZKA, „Válka prince Evžena“, 1716–1718, Historický obzor 19, 2008, č. 1–2, s. 2–22; Charles INGRAO – Nikola ŠAMAEĐŽIĆ – Jovan PEŠALJ (edd.), *The Peace of Passarowitz 1718*, West Lafayette 2011. K další literatuře také Vít VLNAS, *Válka Karla VI s Turky v letech 1716–1718*, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek (edd.), *Habsburkové 1526–1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017, s. 213–215.
 - ⁴ Pouze výběrově Alfred von ARNETH, *Prinz Eugen von Savoyen. Nach den handschriftlichen Quellen der kaiserlichen Archive I–III*, Wien 1858; Max BRAUBACH, *Prinz Eugen von Savoyen I–V*, Wien 1963–1965; Karl GUTKAS, *Prinz Eugen und das barocke Österreich*, Wien 1986; Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha–Litomyšl 2011. Z dalších významných válečníků například František MAREŠ, *Hrabě Kašpar Zdeněk Kaplíř, svobodný pán ze Sulevic, předseda*

Naznačeným směrem se také ubírá přítomná studie. Ta se snaží na příkladu urozeného jedince irského původu Jiřího Oliviera Wallise, který se osobně zúčastnil výše uvedených bitev, nastínit každodenní život raně novověkého císařského důstojníka během válečného tažení. O své postřehy se na stránkách vlastnoručně psaných dopisů dělil se svým mladším bratrem Františkem de Paula.⁵ Stranou pozornosti však nezůstane ani vnímání válečných prožitků a bitev u Petrovaradínu, Temešváru a Bělehradu očima přímého aktéra svrchu zmiňovaných konfliktů, poznání jeho myšlenkového světa a hodnotového žebříčku.

Jiří Olivier Wallis

Wallisové náleželi k hrstce starobyklých katolických irských šlechtických rodů, které se na prahu novověku musely pod tlakem anglických protestantů přesunout z Irska na evropský kontinent.⁶ Tam později výrazným způsobem zasáhli do tureckých válek i bojů o španělské dědictví v letech 1701–1714.⁷ To byl i případ Jiřího Oliviera Wallise, jenž se narodil 8. února 1673 jako nejstarší syn Jiřího Arnošta Wallise.⁸ K císařskému dvoru se jako páže dostal spolu se svým mladším bratrem Františkem de Paula po otcově smrti roku 1689.⁹ Stejně jako on se prosadil v císařské armádě. Jeho vojenská kariéra započala v devadesátých letech 17. století, kdy se v roce 1697 zúčastnil pod velením Evžena Savojského bitvy u Zenty.¹⁰ V březnu 1706 získal společně se svými sourozenci Františkem de Paula a Janem Hugem hraběcí titul.¹¹

.....
prozatímní vlády ve Vídni po čas obležení její od Turků l. p. 1683. K dvěstěleté památce, Časopis národního muzea 57, 1883, s. 2–45, 219–254; Jaroslav MACEK, *Kaspar Zdenko Kaplíř von Sullowitz (1611–1686)*, Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien 39, 1983, s. 7–68.

- ⁵ Korespondence se nachází v Moravském zemském archivu Brno (dále jen MZA Brno), Rodinném archivu Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377.
- ⁶ Prvními, kteří opustili rodné Irsko a přesídlili do střední Evropy, byli v roce 1612 Richard Walsch-Wallis (1583–1632) a jeho bratři Thomas (narozen 1590) a Robert (narozen 1560). Miroslav BAROCH, *Hrabata Wallisové*, Heraldika a genealogie 40, 2007, č. 3–4, s. 199; David WORTHINGTON, *Scotisch Clients of the Habsburgs, 1618 to 1648*, Aberdeen 2001, s. 112 (Disertační práce). Srov. Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2010, s. 421.
- ⁷ D. WORTHINGTON, *Scotisch Clients*, s. 104.
- ⁸ Vzhledem k tomu, že většina odborné literatury uvádí rok 1673 (pouze M. Baroch zmiňuje rok 1676), přiklání se k němu také autorka. Pouze výběrově *Allgemeine Deutsche Biographie XL*, München–Leipzig 1896, s. 749; Ivo CERMAN, *Choťkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008, s. 754.
- ⁹ *Allgemeine Deutsche Biographie XL*, s. 749; M. BAROCH, *Hrabata Wallisové*, s. 202.
- ¹⁰ K bitvě u Zenty blíže V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, Praha 2001, s. 112–115.
- ¹¹ Hrabě František de Paula Wallis, mladší bratr Jiřího Oliviera, se narodil v roce 1677. Jak už bylo typické pro rod Wallisů, i on se dal na vojenskou dráhu. Roku 1725 se stal velícím generálem císařských vojsk v Sedmíhradsku. Po smrti matky převzal část statků v Kladsku. Zemřel roku 1737 v Sibíni (dnes na území Rumunska). M. BAROCH, *Hrabata Wallisové*, s. 201.

Na počátku 18. století bojoval v Neapolsku, na Sicílii, v Lombardii a ve Španělsku.¹² Pod velením Evžena Savojského se zúčastnil v srpnu 1716 bitev u Petrovaradínu a Temešváru a o rok později také obléhání Bělehradu.¹³ Krátce poté se opět přesunul na Apeninský poloostrov, kde setrval dalších devět let. Již v roce 1719 dobyl Messinu, kde pak až do roku 1730 působil jako její guvernér.¹⁴ Z Apeninského poloostrova se přesunul až koncem třicátých let 18. století opět na uherské bojiště.¹⁵ Po porážce u Grocky v červenci 1739¹⁶ uzavřel společně s hrabětem Vilémem Reinhardem z Neippergu v Bělehradě „studný mír s Turky“, ovšem bez vyššího rozkazu.¹⁷ Na základě této dohody císař Karel VI. ztratil Srbsko, Malé Valašsko a Bělehrad, území, která Evžen Savojský dobyl o 20 let dříve.¹⁸

Trest na sebe nenechal dlouho čekat. Císař nechal Jiřího Oliviera Wallise 22. února 1740 zatknout a uvěznit v Brně na Špilberku.¹⁹ Tam ho ovšem přijali s veškerými vojenskými poctami.²⁰ V žaláři však dlouho nezůstal. Na svobodu mu paradoxně pomohly jedovaté houby, které Karel VI. nešťastnou náhodou zkonzumoval na jednom ze svých lovů a následkem toho 20. října 1740 zemřel.²¹ Jeho nástupkyně na císařském trůnu Marie Terzie pak zastavila všechna trestní řízení vedená vůči šlechtici a 6. listopadu téhož roku mu

.....
¹² ТАМТÉЖ, s. 202.

¹³ *Allgemeine Deutsche Biographie* XL, s. 749–750.

¹⁴ Jiří Olivier Wallis učinil během svého pobytu v Messině v létě 1725 nečekanou nabídku Václavovi Chotkovi, aby přestoupil do jeho pluku. Hrabě Chotek však odmítl. Wallisův pluk se totiž údajně skládal z neurozených osob podivného chování. I. CERMAN, *Chotkové*, s. 71; Dana KUDRNOVÁ, *Inventář rodinného archivu Wallisů G 267*, Brno 1963, s. I.

¹⁵ Roku 1739 byl ustanoven guvernérem Srbska. M. BAROCH, *Hrabata Wallisové*, s. 202.

¹⁶ Roman Vondra naopak uvádí datum 18. září 1739. Roman VONDRA, *České země v letech 1705–1792. Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*, Praha 2010, s. 59.

¹⁷ D. KUDRNOVÁ, *Inventář*, s. I.

¹⁸ R. VONDRA, *České země*, s. 59; František ČAPKA, *Dějiny země Koruny české v datech*, Praha 1999, s. 372; Štěpán VÁCHA – Irena VESELÁ – Vít VLAS – Petra VOKÁČOVÁ, *Karel VI. a Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723*, Praha 2009, s. 23. K osobě Karla VI. blíže Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1988, s. 205–207; Bernd RILL, *Karl VI. Habsburg als barocke Großmacht*, Graz 1992; Petra VOKÁČOVÁ, *Karel VI.*, in: Marie Ryantová – Petr Vorel (edd.), *Čeští králové*, Praha–Litomyšl 2008, s. 432–449; Stefan SEITSCHEK, *Die Tagebücher Kaiser Karls VI. Zwischen Melancholie und Arbeitseifer*, Horn 2018.

¹⁹ Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 2003, s. 296.

²⁰ Velitel pevnosti Jan Vilém z Zinzendorfu, si Jiřího Oliviera Wallise musel nesmírně vážit. Když ho osobně uváděl do cely, ponechal mu kord a dodal, že neměl nařízeno zbraň odebrat. Naproti tomu u urozených politických vězňů však bylo naprosto běžné odevzdat zbraň veliteli pevnosti. M. BAROCH, *Hrabata Wallisové*, s. 202.

²¹ Š. VÁCHA – I. VESELÁ – V. VLAS – P. VOKÁČOVÁ, *Karel VI. a Alžběta Kristýna*, s. 23.

byla veškerými hodnotami vrácena svoboda.²² Poslední roky svého života strávil Jiří Olivier Wallis na svých panstvích na Rakovnicku, odkud byl často zván do Vídně na vojenské konference a porady.²³ V metropoli habsburského soustátí také zemřel 19. prosince 1744.²⁴

V bitevní věřvě

Vysoká porta po roce 1711, kdy úspěšně obklíčila armádu cara Petra I. na řece Prutu a získala Azov, rychle nabývala svou někdejší sílu. Osmané pak pokračovali dále na západ. Navzdory karlovičské smlouvě napadli v roce 1714 území Republiky svatého Marka na jihu Řecka. Podle mínění velkovezíra Damada Aliho to byla nejslabší část Svaté ligy.²⁵ Ten navíc doufal v pomoc obyvatel Peloponésu, kteří Benátčany neměli přílíš v lásce kvůli vysokým daním. Šestitisícové turecké vojsko brzy získalo pevnosti na Peloponésu a Krétu. Jejich početná flotila také začala vytlačovat benátské loďstvo z Egejského moře. Osmanský sultán sice v depeši z roku 1715 ujistil císaře Karla VI. o tom, že turecká armáda neměla v úmyslu bojovat s habsburskou monarchií, zprávy od císařského vyslance v Konstantinopoli Františka Fleischmanna však hovořily o pravém opaku. Vysoká porta se údajně horečnatě připravovala na válku.²⁶ Ačkoli se Karel VI. stále ještě finančně nevzpamatoval z války o španělské dědictví, vidina možného vítězství a vzrůst mezinárodní prestiže rakouského domu rozhodly. Habsburskému panovníkovi šlo v nové turecké válce především o Bělehrad a poslední část Uher obsazenou Vysokou portou, Temešský Banát. Turci naopak usilovali o pevnost Petrovaradín, jejíž výhodné postavení by jim dopomohlo k dalšímu tažení do Sedmíhradska a Chorvatska a otevřelo jim tak dveře do srdce habsburské monarchie.²⁷

Podél osmanské hranice v Uhrách začaly horečnaté přípravy na očekávaný turecký útok. Zesilovaly se hradby, v pevnostech se navyšovaly zásoby potravin a munice.

.....

²² M. BAROCH, *Hrabata Wallisové*, s. 202.

²³ *Allgemeine Deutsche Biographie* XL, s. 751. Spolu s hrabětem Wallisem byl propuštěn rovněž hrabě Vilém Reinhard Neipperg, který se 10. dubna 1741 dokonce postavil do čela habsburské armády v bitvě u Molvic (ve Slezsku) a utrpěl porážku. Richard PRAŽÁK, *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010, s. 148.

²⁴ M. BAROCH, *Hrabata Wallisové*, s. 204.

²⁵ J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 3.

²⁶ P. BĚLINA – J. KAŠE – J. MIKULEC – I. VESELÁ – V. VLNAS, *Velké dějiny*, s. 97; J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 3; V. VLNAS, *Válka Karla VI. s Turky v letech 1716–1718*, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, *Habsburkové 1526–1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017, s. 213; R. VONDRA, *České země*, s. 45.

²⁷ Jiří HRBEK, *Evropa a absolutismus v 17. a 18. století (1648–1789)*, Praha 2012, s. 35–39. K válkám o španělské dědictví také Jiří MIKULEC, *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*, Praha–Litomyšl 1998, s. 149–155; V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 131–194, 235–361, 395–460; Jeremy BLACK, *Evropa XVIII. století*, Praha 2003, s. 311–314; P. BĚLINA – J. KAŠE – J. MIKULEC – I. VESELÁ – V. VLNAS, *Velké dějiny*, s. 46–88, 97; R. VONDRA, *České země*, s. 45.

Na Dunaji se stavěly válečné lodě s děly. Na jejich stavbu se najímali v nizozemských a severoněmeckých přístavech zkušení lodní tesaři a námořníci.²⁸ Tento stav také výmluvně reflektují listy Jiřího Oliviera Wallise, adresované jeho bratrově Františkovi de Paula. Již na počátku ledna 1716 si šlechtic stěžoval svému mladšímu sourozenci na nedostatek rekrutů a žádal, aby mu poslal další, tentokrát však lepší.²⁹ Z dochované vzájemné korespondence se zdá, že bratr Jiřímu Olivierovi zasílal nové vojáky³⁰ pravidelně a často, ačkoli s nimi nebyl vždy spokojený. Polní podmaršálek Jiří Olivier Wallis si nechal koncem května 1716 s předstihem poslat svá zavazadla do Vídně, kde se měli důstojníci císařské armády shromáždit a odtud pak společně zamířit k vojsku.³¹ Samotný hrabě však v tu dobu ještě pobýval na svých statcích v Kladsku.³² Mimo to se také výslovně zmínil, že dostal rozkaz od císařského generála Františka Josefa Wetzela³³ vyslat vojsko do Uher, načež mu sdělil, že „den 23. april wahre das regiment noch zu Brindisi“.³⁴

Dne 9. července 1716 se princ Evžen Savojský objevil v ležení císařské armády ve Futaku, který se nacházel nedaleko Petrovaradína. Kdy přesně dorazil do tábora Jiří Oliver Wallis, není jisté. Nicméně již 27. července 1716 odeslal z Futaku dopis svému bratrově, kde se zmiňoval o právě probíhajících přípravách na obléhání Petrovaradína. Nejprve Františka de Paula ujistil o mimořádně dobrém zdravotním stavu prince Evžena Savojského, čímž chtěl zdůraznit jeho naprostou připravenost k bitvě. Současně se zmínil o tom, že nepřítel již měl k dispozici dva plně průchozí mosty přes řeku Sávu.³⁵ Pro Turky bylo udržení těchto mostů životně důležité. V případě problémů měly sloužit

.....
²⁸ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 465–467; P. BĚLINA – J. KAŠE – J. MIKULEC – I. VESELÁ – V. VLNAS, *Velké dějiny*, s. 98.

²⁹ Výslovně se zmínil asi o šedesáti rekrutech. Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrově Františku de Paula Wallisovi z 24. 1. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 86v.

³⁰ Po skončení třicetileté války se císař Ferdinand III. rozhodl udržet si žoldnéřskou armádu, která měla mít trvalý charakter. Ve stálé službě tak zůstalo devět pěších, devět kyrysnických a jeden dragounský pluk. To byl základ armády, která fungovala až do roku 1918. M. KOLDINSKÁ – I. ŠEDIVÝ, *Válka a armáda*, s. 131.

³¹ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrově Františku de Paula Wallisovi z 29. 5. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 95r.

³² TAMTÉŽ.

³³ M. BRAUBACH, *Prinz Eugen von Savoyen V*, s. 546.

³⁴ Srov. dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrově Františku de Paula Wallisovi z 29. 5. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 95.

³⁵ „...der feind hat 2 brücken über die Sau und ist völlig passiert...“ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrově Františku de Paula Wallisovi z 27. 7. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 109v.

jako ústupové cesty. K jejich výstavbě došlo právě v době, kdy Jiří Olivier psal svůj dopis, neboť ve dnech 26. a 27. července 1716 překročila osmanská armáda Sávu.³⁶

Vysoká porta svým počtem dvojnásobně převyšovala armádu Karla VI. Ta čítala přes 90 000 mužů. Císařští vojáci mohli mezi sipahiji a janičáry údajně spatřit také Valachy, Egypťany či příslušníky dalších národů rozlehlé Osmanské říše.³⁷ K samotnému střetu došlo na počátku srpna. Velitel křesťanské armády Evžen Savojský chtěl využít momentu překvapení, a tak se v noci ze 4. na 5. srpna 1716 rozhodl překročit s vojskem řeku Dunaj. Vodní tok se však po nedávné bouři značně rozvodnil a strhl most. Císařští ženisté proto museli během několika hodin postavit nový. I přes tyto problémy vyrazila habsburská armáda kolem sedmé hodiny ranní k útoku.³⁸ Jiří Olivier Wallis stál se svým regimentem na jejím levém křídle. Princ Evžen Savojský byl díky rychlé kurýrní službě dobře obeznámen se situací na bojišti. I proto se mu podařilo přes počáteční problémy zvítězit, samotná bitva skončila kolem poledne.³⁹ Na bojišti zůstalo mezi 10 až 30 000 padlých osmanských vojáků a asi 5 000 mrtvých císařských, které nikdo nepohřbíval. O této skutečnosti výmluvně svědčí slova Mary Wortley Montaguové, manželky lorda Edwarda Wortleyho Montagua, jenž jako anglický vyslanec mířil právě v roce 1716 do Konstantinopole. Když na začátku roku 1717 projížděli kolem Petrovaradínu, lady Mary se zhrozila při pohledu na pole, které se „hemžilo lebkami a kostrami nepochovaných mužů, koní a velbloudů“.⁴⁰

Princ Evžen Savojský se několik dní po petrovaradínském triumfu začal připravovat na dobytí pevnosti Temešvár. Jejím získáním by se mu podařilo zbavit se osmanské hrozby v okolí řeky Tisy a současně navázat bezpečné spojení se Sedmihradskem.⁴¹ Císařská armáda se proto již po třech dnech dala na pochod podél řeky Tisy na sever k Temešváru, do ležení v Makové. Cesta, trvající dva týdny, byla podle svědectví Jiřího Oliviera Wallise

³⁶ J. BORITZKA, „Válka prince Evžena“, s. 7; V. VLNAS, *Válka Karla VI. s Turky v letech 1716–1718*, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, *Habsburkové 1526–1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017, s. 214.

³⁷ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 467–468.

³⁸ P. BĚLINA – J. KAŠE – J. MIKULEC – I. VESELÁ – V. VLNAS, *Velké dějiny*, s. 99. Srov. Vítězslav PRCHAL, *Z rytíře důstojníkem aneb k proměnám militární maskulinity v raném novověku*, in: Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019, s. 183–197, zde s. 183.

³⁹ *Allgemeine Deutsche Biographie* XL, s. 750; V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 468–469. O bitvě u Petrovaradínu se na první stránce zmiňují i vídeňské noviny *Wienerisches Diarium* z 8. srpna 1716. Dostupné jsou na <http://anno.onb.ac.at/cgi-content> (Odkaz funkční k 2. 4. 2019). Srovnání k bitvě u Petrovaradínu nabízí také Alfred Ritter von ARNETH, *Prinz Eugen von Savoyen (1663–1707)* I, Wien 1858, s. 391–403.

⁴⁰ V. VLNAS, *Ztracené ráje Orientu. Mary Wortley Montaguová a její obraz islámského světa*, *Dějiny a současnost* 27, 2005, č. 10, s. 34–36.

⁴¹ J. BORITZKA, „Válka prince Evžena“, s. 10.

velmi úmorná.⁴² Vojáci se museli brodit zrádnými bažinami či naopak pochodovat srbskými pláněmi plnými prachu. Současně je trápil také nedostatek koní, kdy „*auch die pferde hinweg geschickt [...], sonst kein offizir von dir quarnison auf das andrs als zu fus in den feld geben mus*“.⁴³ K tomu ovšem jedním dechem dodal, že si „*klage ich nicht*“.⁴⁴ Jak vyplývá z dochované korespondence bratrovi, hrabě Wallis se pravděpodobně snažil vystupovat jako protřelý voják zvyklý na špatné polní podmínky. Současně se stylizoval do role statečného a neohroženého válečníka. Obraz ideálního „*kryksmana*“ lze spatřit v dobových textech již v 16. a 17. století. Mnozí šlechtici se vědomě ztotožňovali se středověkým ideálem křesťanského vojáka. K hlavním zásadám „*dobrého kryksmana*“ patřilo vedle střídmosti a umění odpouštět druhým také nestěžovat si na krutosti okolního světa a se samozřejmostí je přijímat.⁴⁵

Tři dny po příchodu do ležení v Makové, před útokem na Temešvár, se Jiří Olivier zmínil o obrovském zmatku, který v táboře panoval.⁴⁶ Současně žádal bratra, aby mu poskytl alespoň nějaká slova útěchy.⁴⁷ Stěžoval si především na nezdravé bažinaté prostředí i na velký nedostatek potravin a píce pro koně. Prosil sourozence, aby nechal mouku zakonzervovat proti navlhnutí; té mu pak měl co možná nejvíce poslat.⁴⁸ Z této informace lze usoudit, že zásobování potravinami císařského vojska bylo nedostatečné. Ke všem výše uvedeným problémům se ještě přidal velký požár, který v táboře vypukl v srpnu 1716. V této souvislosti Jiří Olivier Wallis informoval bratra o nových protipožárních opatřeních, s nimiž se celé vojsko seznámilo.⁴⁹ Ačkoli je Františkovi de Paula nijak více nepřiblížil, zmínil se o častých patrolách, které museli provádět.⁵⁰ Právě tyto hlídky také mohly být součástí výše zmiňované protipožární ochrany. Zároveň tvořily nedílnou součást obrany před případnými nenadálými loupeživými nájezdy osmanských vojáků.

⁴² Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 107r.

⁴³ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 106r. Stov. V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 470.

⁴⁴ TAMTÉŽ.

⁴⁵ Miroslav ŽITNÝ, „Dobry kryksman“ – *diskursivní kategorie a maskulinní vzor myšlení nižší šlechty z českých zemí na přelomu 16. a 17. století*, *Studia Comeniana et historica* 43, 2013, s. 232, 234–235. Mezi „dobré kryksmany“ se mimo jiné řadil také Pavel Korka z Korkyně. Z. VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně*, s. 31.

⁴⁶ „... *alhier finde ich alles gantz confus es ist mich kein brücken, über die router gescheen werden über die Theis [řeka Tisa]*“. Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z přelomu července a srpna 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 111r.

⁴⁷ TAMTÉŽ, fol. 112r.

⁴⁸ TAMTÉŽ.

⁴⁹ TAMTÉŽ.

⁵⁰ TAMTÉŽ, fol. 112v.

Jiří Olivier Wallis také ve své korespondenci vyjadřoval jisté obavy ohledně velikosti habsburského vojska vyslaného k Temešváru: „...*ich finde sehr eklih 1000 [?] haben so alles auf Temeswar nachkommen sollen und wie ich ein und anderes sehen wird, euch nichts abgeben.*“⁵¹ Urozenému jedinci musel připadat naprosto nedostatečný ve srovnání s armádou, které se měli v nejbližší době postavit. Současně v této zprávě hrabě Wallis naznačil, že podobnou úzkost nepociťoval pouze on, ale celé císařské vojsko.⁵²

Obléhání temešvárské pevnosti započalo 26. srpna 1716. Pevnost chránily ze tří stran neprostupné bažiny. Celé město navíc obepínaly pevné obranné valy.⁵³ Samotný útok tak byl možný pouze ze severní strany, kde se rozprostíralo silně opevněné předměstí Velká Palanka. Zde císařští sapéři a najatí sedmihradští dělníci začali kopat sapy. Pevnost jako takovou bránilo přibližně 12 000 mužů, přičemž od Bělehradu se blížilo třicetitisícové vojsko vedené Kurdem pašou.⁵⁴ To zaútočilo nejprve na jezdecké regimenty hraběte Jana Pálffyho z Erdödu,⁵⁵ které je po úporném boji zatlačily zpět.⁵⁶ Dne 1. října 1716, na narozeniny císaře Karla VI., princ Evžen Savojský zahájil hlavní útok. Nejprve získal Velkou Palanku. Následné ostřelování Temešváru císařskými děly a granáty vedlo k téměř úplnému vypálení města, neboť bylo z velké části postaveno pouze ze dřeva.⁵⁷ Dne 12. října 1716 osmanská posádka kapitulovala. Velitel císařské armády tamějším obyvatelům i vojákům dovolil se svými majetky a domácími zvířaty opustit město. Celkem šlo přibližně o 12 000 osob, které zamířily na jih za Dunaj. Dobytím Temešváru skončila osmanská vláda nad Banátem.

Do konce kalendářního roku 1716 se pod kontrolou habsburské armády ocitla téměř celá oblast Valaška na západ od řeky Aluty.⁵⁸ V bojích se obzvlášť vyznamenal generál Claudius Florimund Mercy (1666–1734), jenž získal Ujpalanku, Pančovu a Mehadii.⁵⁹

.....
⁵¹ TAMTÉŽ, fol. 112r. Podobně též Albrecht Pětipeský z Chýs a Egrberku pocíťoval obavy před obrovskou tureckou armádou, jíž čelil v roce 1596 v bitvě u Keresztes. Útěchu hledal ve víře v boží ochranu. M. ŽITNÝ, *Keresztes 159*, s. 50.

⁵² Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z přelomu července a srpna 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 112r.

⁵³ Srov. M. BRAUBACH, *Prinz Eugen von Savoyen III*, s. 324.

⁵⁴ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 471.

⁵⁵ Polní maršál hrabě Jan Pálffy z Erdödu (1663–1751) vstoupil do císařské armády roku 1681, od roku 1704 byl chorvatským bánem. Dne 24. dubna 1709 se stal polním maršálem. J. BORZITKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 7; A. SCHMIDT-BRENTANO, *Kaiserliche und k. k. Generale*, s. 72.

⁵⁶ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 470.

⁵⁷ J. BORZITKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 11; V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 471.

⁵⁸ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 473.

⁵⁹ Hrabě Mercy se narodil v Lotrinsku. Účastnil se bitvy u Vídně roku 1683, následných habsbursko-tureckých válek i válek o španělské dědictví. Dne 12. října 1723 byl jmenován polním maršálem.

Na jeho vojenské úspěchy reagoval ve svých dopisech rovněž hrabě Wallis: „...*Merci ist wohl glügseelig, das sich alle öhrte so ahn ihn begabben*“.⁶⁰ Hrabě Mercy na nově dobytá nehostinná území nechal přivést velké množství řemeslníků, sedláků a vysloužilých vojáků z německy mluvících zemí, Apeninského poloostrova a Lotrinska. Mezi nimi však nechyběli ani Srbové, obyvatelé Království českého a Horních Uher.⁶¹

Tažení na Bělehrad

Podle svědectví Jiřího Oliviera Wallise císařská armáda vyrazila k Bělehradu 3. května 1717.⁶² S dalším blížícím se střetem císařského vojska s Vysokou portou hrabě v dopisech adresovaných bratřovi v květnu 1717 opakovaně vyjadřoval naději ve vítězství. S boží pomocí měli dosáhnout stejného vítězství jako u Petrovaradinu a Temešváru.⁶³

Evžen Savojský dorazil za bouřlivého vítání vojáků do ležení poblíž Futaku 21. května 1717. Již 9. června se svou stotisícovou armádou pokračoval k Bělehradu, kam se dostal o týden později.⁶⁴ Na řekách Sávě a Dunaji bylo třeba vystavět několik mostů tak, aby vytvořily konečné body v půlkruhu. Tímto způsobem se měla obklíčit bělehradská pevnost. Po Dunaji se také plavily říční lodě, které měly za úkol zajistit zásobování ohromné armády. Kromě toho sváděly četné boje s osmanskými galérami.⁶⁵ Obě strany také využívaly k rychlým přepadením či výsádkům čajky.⁶⁶ Jejich výhodu, jež tkvěla v nepatrném ponoru a velmi dobrých manévrovacích schopnostech, si dobře uvědomoval rovněž Jiří Olivier Wallis.⁶⁷

.....
Spravoval dobytá území v Banátu a roku 1734 velel císařské armádě na Apeninském poloostrově. Zde zemřel v roce 1734. J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 12; A. SCHMIDT-BRENTANO, *Kaiserliche und k. k.*, s. 63.

- ⁶⁰ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi ze 7. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 101r.
- ⁶¹ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 473.
- ⁶² O tom například dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi ze 17. 5. 1717. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 136r.
- ⁶³ Podobně jednali v září 1604 též obránci Ostřihomi, kterou Turci silně ostřelovali. Své vítězství císařští obránci přičítali božímu zásahu. Miroslav ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířstva v paměti rytířského rodu Pětipeských z Chýs a Egrberku*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (= Opera historica 15), s. 183–217, zde s. 212.
- ⁶⁴ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 477.
- ⁶⁵ J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 15. K Bělehradu dorazil princ Evžen Savojský v čele své armády 16. 6. 1717. V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 477–479.
- ⁶⁶ Lehké veslice s jedním dělem. J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 6.
- ⁶⁷ O tom blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi z přelomu července a srpna 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 111v.

Z Edirne naopak vyrazila 22. června 1717 osmanská armáda čítající 200 000 mužů, která se k Bělehradu dostala zhruba o týden později, přičemž císařští oblehatele se stali současně obléhanými. Vojáci tureckého sultána navíc stále silněji útočili na předmostí u Sávy, jež spojovalo tábor prince Evžena Savojského se zásobovací cestou z Petrovaradinu.⁶⁸ Vzhledem ke vzrůstajícím problémům se zásobováním a stále silnějším osmanským výpadům bylo nutné co nejdříve zahájit útok na osmanský tábor. Princ Evžen Savojský k němu zavelel v noci z 15. na 16. srpna 1717. Kolem půlnoci začala císařská děla pálit na pevnost, aby odhlákala pozornost od útoku na opačnou stranu, kde se nacházel osmanský tábor. O hodinu později vyrazil maršál Jan Pálffy z Erdödu s jízdou. Pěchotu vedl do boje princ Alexander Württemberský.⁶⁹ Levé křídlo zcela ztratilo v husté ranní mlze orientaci. Zdálo se, že osmanská jízda vtrhne do mezer křesťanské sestavy. V té chvíli se mlha rozplynula a pomohla tak Evženovi Savojskému spatřit bojiště v celé jeho šíři.⁷⁰ Díky lepší viditelnosti se do útoku mohlo účinně zapojit také dělostřelectvo. Samotný princ se postavil do čela dvou bataliónů ve druhém sledu. Zbývající jednotky druhé vlny vedl úspěšně proti tureckým jednotkám, které dorážely na levé křídlo, podmaršálek Jiří Olivier Wallis.⁷¹ Díky tomu se boj obrátil ve prospěch císařských. Turci začali ustupovat. V deset hodin dopoledne bylo po bitvě. Samotná bělehradská pevnost kapitulovala o dva dny později a 22. srpna již Evžen Savojský triumfálně vjížděl do města.⁷²

K dalšímu vojenskému tažení do nitra osmanského území však již nedošlo. U břehů Sardinie se vylodilo patnáct španělských bataliónů a Karel VI. si nemohl dovolit vést válku na dvou frontách. Proto se rozhodl uzavřít v této chvíli velmi výhodný mír. K tomu došlo 21. července 1718 v Požarevaci. Císař získal západní část Valašska, Srěm, Bělehrad, sever dnešního Srbska a Temešský Banát.⁷³ Mimo mírové smlouvy byla také uzavřena oboustranně výhodná obchodní dohoda, díky níž se rozvinul čilý námořní obchod mezi habsburskými přístavy na Apeninském poloostrově a Levantou.⁷⁴

.....
⁶⁸ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 479.

⁶⁹ J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 17, 22–23; V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 479–481.

⁷⁰ Tato událost byla tehdejší propagandou vysvětlována jako zázračný zásah Panny Marie. V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 482.

⁷¹ J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 18. Jiřímu Olivierovi Wallisovi se podařilo zničit poslední tureckou baterii. *Allgemeine Deutsche Biographie* XL, s. 750.

⁷² V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 481.

⁷³ Ch. INGRAO – N. SAMARDŽIĆ – J. PESALJ (edd.), *The peace of Passarowitz*; V. VLNAS, *Válka Karla VI. s Turky*, s. 214–215.

⁷⁴ J. BORITZKA, „*Válka prince Evžena*“, s. 22; Richard PRAŽÁK, *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010, s. 145.

Každodenní život na válečném tažení

V době třicetileté války lze zaznamenat v prostředí šlechty rozkvet takzvaných vojenských podnikatelů.⁷⁵ Tento fenomén měl ovšem své kořeny již ve 14. a 15. století.⁷⁶ Vojenský podnikatel nabídl panovníkovi, že mu postaví na vlastní náklady pluk, který však nadále šlechtici patřil. Současně takovému pluku zpravidla i velel. Velitel si na podobnou investici obvykle půjčoval od bank, obchodníků či podřízených důstojníků. Dluh pak splácel z případných válečných zisků. Panovník-objednavatel naopak poskytoval urozenému jedinci peněžní částky, které sloužily na vyplácení žoldu nebo k nákupu potřebné výzbroje.⁷⁷ Mít vlastní regiment však představovalo pro řadu důstojníků mnohdy nemalou finanční zátěž. Vojáci již nebyli závislí na kořistnickém systému, ale platil je stát. Armáda měla ve vesnicích, jimiž táhla, hotově platit za stravu, ubytování i případný pronájem koní. Bohužel v praxi po ní zůstávaly dluhy, které se jen velmi obtížně vymáhaly. Proto bylo obvyklé, že majitele pluku často nejen finančně podporovali jeho vlastní příbuzní.⁷⁸ Tento jev se objevuje rovněž ve vzájemné korespondenci Jiřího Oliviera Wallise a Františka de Paula Wallise. Na stránkách vzájemných dopisů je možné poměrně často nalézt prosby o zaslání různě velikých finančních částek, které byly určeny na vydržování regimentu.⁷⁹

Kromě problémů s financemi se Jiří Olivier Wallis jako vlastník a zároveň velitel regimentu musel také často zaobírat velkým nedostatkem zásob a vody.⁸⁰ Právě zásobování vojska na válečném tažení i mimo něj představovalo jeden z nejpalcivějších každodenních problémů.⁸¹ Nesnáze však činilo také obstarávání píce pro koně, na což si válečník

⁷⁵ K vojenským podnikatelům se řadili například Otavio Piccolomini (1599–1656), Albrecht z Valdštejna (1583–1634) či Raimundo Montecuccoli (1609–1680). K těmto osobnostem výběrově *Allgemeine Deutsche Biographie* XXVI, Leipzig 1888, s. 95–103; Thomas M. BARKER, *The Military Intellectual and Battle. Raimondo Montecuccoli and the Thirty Years' War*, Albany 1975; Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003; Josef POLIŠENSKÝ – Josef KOLLMANN, *Valdštejn. Ani císař, ani král*, Praha 1995; Zdeněk KALISTA, *Valdštejn. Historie odcizení a snu*, Praha 2002; I. CERMAN, *Raimundo Montecuccoli a „válečná strana“ na dvoře Leopolda I.*, *Historie a vojenství* 51, 2002, s. 568–603.

⁷⁶ V. PRCHAL, *Válka, zbraně a zbroj*, s. 237. K tomu také P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 461–463.

⁷⁷ Žold vojáka obvykle činil měsíčně 4 zlaté a 3 zlaté jako zaopatření pro koně. K tomu se občas přidaly příplatky a také podíl na kořisti. Z toho všeho musel prostý pěšák, kyrysník či dragoun uživit mnohdy i celou svou rodinu. Jen pro srovnání, princ Evženovi Savojskému se vyplácelo přesně třístakrát více než řadovému vojákovi. V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 219–220.

⁷⁸ V. PRCHAL, *Válka, zbraně a zbroj*, s. 237–238; V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 218.

⁷⁹ Například v dopise z prosince 1716 psal Jiří Olivier Wallis o 2 500 zlatých, které budou poslány k regimentu. List Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi ze 7. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 103v.

⁸⁰ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. Tamtéž, fol. 107v.

⁸¹ V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 218. O problematickém zásobování císařské armády potravinami a píci se zmiňoval o více jak století dříve také Pavel Korka z Korkyně během tažení do Uher v roce 1594. Z. VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně*, s. 28.

svému mladšímu bratrovi také stěžoval: „... *lieber bruder, leider nicht so viel fourage ist*“.⁸² Velké starosti činilo hraběti Wallisovi rovněž celkové špatné zázemí v zimních kvartýrech,⁸³ zejména palčivý nedostatek otopu.⁸⁴ V jednom ze svých listů adresovaných mladšímu bratrovi dokonce podotknul, že nechal pro regiment vykácet dřevo na jednom ze svých statků.⁸⁵ Problémy, s nimiž se regiment potýkal v zimních kvartýrech, probíral Jiří Olivier Wallis také s dvorskou válečnou radou,⁸⁶ která mu ale ne vždy odpověděla podle jeho představ.⁸⁷ Pomoc přislíbil pouze hrabě Claude-Alexandr de Bonneval.⁸⁸

Hrabě Wallis se mimo jiné zmiňoval svému sourozenci také o hazardních hrách. Různé formy zábavy a s ní spojený hazard patřily ke každodennímu životu šlechtice na válečném tažení. Tyto hry, ať už to byly karty či hry v kostky, způsobovaly jak vzrušení, tak i napětí ze hry. Především však přinášely rozptýlení od stresu, jemuž raně novověký jedinec–voják neustále čelil.⁸⁹

.....
⁸² Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z přelomu července a srpna 1716. TAMTÉŽ, fol. 111v.

⁸³ Zimu 1716 regiment strávil v Trenčíně. O tom dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 107v.

⁸⁴ TAMTÉŽ.

⁸⁵ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 12. 12. 1716. TAMTÉŽ, fol. 99v.

⁸⁶ „... *allen neuen regiment so übel traktirt, schibe ich auch etwas das hoffkriegsrath allein...*“ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 107r. Právě dvorská válečná rada se jako nejvyšší řídicí orgán zabývala správou vojska z hlediska vojensko-politické a ekonomické stránky. M. KOLDINSKÁ – I. ŠEDIVÝ, *Válka a armáda*, s. 132–133.

⁸⁷ „... *alle anderen neun regiments als Trentsen [Trenčín] ..., die quartiert gehabt, disr auf die postirung blieb müssen und aus ihn quartien wieder heraus marchieren müssen und abn der Sau [Sáva] in der postirung blieben müssen.*“ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 107v.

⁸⁸ Hrabě Claude-Alexander de Bonneval (1675–1747), člen dvorské válečné rady, pocházel z vysoké francouzské šlechty. Svou vojenskou kariéru však spojil s habsburskou armádou. V letech 1714–1717 patřil k nejlepším přátelům prince Evžena Savojského. Po jeho boku se účastnil bitev u Petrovaradinu i Bělehradu. Během tažení na Apeninský poloostrov si stačil znepřátelit řadu osob, mezi nimiž nechyběl ani princ Evžen Savojský. Díky tomu, že také urazil majestát samotného císaře, se dostal do věznění na Špilberku. Poté jeho cesta vedla na území tureckého sultána, kde konvertoval k islámu a stal se Ahmedem pašou. Na straně Vysoké porty pak bojoval i ve válce v letech 1736–1739. V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 538–543. Srov. dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 107v.

⁸⁹ Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha 2001 (= Historická paměť 15), s. 89–90.

Na druhou stranu lze v korespondenci Jiřího Oliviera Wallise vypožorovat určitou kritiku hazardu, který se příliš neslučoval s křesťanskou morálkou.⁹⁰ Svému mladšímu bratrovi psal o jistém bližší nejménovaném hraběti Kinském: „... *wenn du auf Wien kommst, so suchst ihn* [hrabě Kinský] *auch, er spielt aller tage mit dem prinzen* [Evžen Savojský].“⁹¹ Podle zprávy urozeného jedince se hrabě Kinský s princem Evženem Savojským zabývali celé dny pouze hrou místo toho, aby se zajímali o své každodenní povinnosti. Tato kritika mohla s největší pravděpodobností vycházet z Wallisovy znalosti mravokárných spisů nebo otcovských naučení adresovaných dorůstajícím potomkům.⁹² Vedle obrovských částek, které nejen šlechtici mnohdy prohráli,⁹³ hazard stál často za slovními, nebo fyzickými útoky, které mnohdy končily těžkým ublížením na zdraví či dokonce smrtí.⁹⁴ Ne náhodou katolická církev považovala hry v kostky, karty, kuželky nebo „*vrchcáby*“ za hříšné a nemravné.⁹⁵

Myšlenkový svět raně novověkého válečníka

Písemnosti osobní povahy, k nimž soukromá korespondence bezesporu patří,⁹⁶ výmluvným způsobem vypovídají o vnitřních prožitcích šlechtice a odrážejí jeho životní

⁹⁰ Problémy se zásobováním, financemi, hazardem a dezercí se objevují napříč širokým spektrem zpráv rozličných vojevůdců z jejich tažení. Příkladem může být Vilém z Rožmberka, kterého trápily podobné problémy během znojemského ležení i následného tažení na pevnost Siget v roce 1566. Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 138.

⁹¹ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi ze 6. 2. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 83r.

⁹² Například Čeněk ZIBRT, *Navedení mladistvého věku ku poctivým mravům. Hrška staročeských rad a návodů*, Praha 1912, s. 57–58; Zdeňka TICHÁ (ed.), *Spisování slavného frejře*, Praha 1978, s. 130–148. K tomu bližší V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 262–265.

⁹³ Petr Maťa rovněž uvedl konkrétní příklady některých šlechticů a jimi prohraných částek. P. MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, s. 259–260.

⁹⁴ O této skutečnosti svědčí například případ císařského komorníka Ferdinanda Leopolda z Halleweilu, který v roce 1696 vyhrál částku 51 000 zlatých nad portugalským vyslancem ve Vídni Karlem Josefem de Ligne, markýzem d'Arronches. Následně údajně mezi oběma urozenými jedinci vypukl ostrý konflikt, během něhož diplomat zavraždil císařova služebníka. Manfred ZOLLINGER, „*Konkurrierende Gerechtigkeitsvorstellungen. Der portugiesische Botschafter und das Spiel um die Öffentlichkeit. Ein Mordfall in Wien (1696)*“, in: Andrea Griesebner – Martin Scheutz – Herwig Weigl (edd.), *Justiz und Gerechtigkeit. Historische Beiträge (16.–19. Jahrhundert)*, Innsbruck 2002 (= Wiener Schriften zur Geschichte der Neuzeit 1), s. 285–310.

⁹⁵ Jan ČECH, *Hazardní hry v Čechách v 16. a 17. století*, in: Milan Svoboda (ed.), *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2005, Liberec 2006*, s. 28–73.

⁹⁶ Písemná komunikace představovala v očích šlechticů plnohodnotnou náhradu setkání tváří v tvář. Současné mohly být díky ní překonávány velké vzdálenosti, jež stály mezi dvěma jedinci. Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice

zkušenosti, případně osobité vnímání světa.⁹⁷ Ne náhodou lze mezi řádky osobních dopisů často spatřit náznaky vlastních citů, emocí i smyslových vjemů, které tvořily nedílnou součást každodenního života šlechtice působícího na vzdáleném bojišti.⁹⁸ V případě Jiřího Oliviera Wallise šlo především o vyjádření různých podob stesku po domově. Ten se u jedinců, kteří pobývali delší dobu v odloučení od svých blízkých, objevoval poměrně často.⁹⁹ Dotčenou myšlenkovou kategorií lze vyzorovat z častých proseb Jiřího Oliviera, kde žádal bratra, aby mu psal co možná nejčastěji.¹⁰⁰ Zároveň se zmiňoval také o tom, že ani on sám mu nemohl přestat psát.¹⁰¹ Uvedená informace poukazuje na vřelé city, které oba sourozenci navzájem chovali. Na nich se mohla nemalým způsobem podepsat také skutečnost, že šlo o vrstevníky, které od sebe dělil rok života.¹⁰²

Polní podmaršálek Jiří Olivier Wallis v celém sledovaném období rovněž neustále dával najevo vlastní vřelý zájem o mladšího bratra Františka de Paula a jeho každodenní činnost. Ze vzájemných dopisů vystupuje do popředí šlechticova zřetelná stylizace

.....
2005 (= Monographia historica 6), s. 246; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009 (= Monographia historica 11), s. 294.

⁹⁷ Často se objevoval také zájem o novinky. Například v dodatku k dopisu ze 7. prosince 1716 se Jiří Olivier Wallis snažil zjistit bratrův názor na sňatek jedné z dcer blíže nejmenovaného hraběte Götze: „*Was sagst du beirates die Götzin?*“ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi ze 7. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 102v.

⁹⁸ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha, Litomyšl 2002, s. 32–33; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 295.

⁹⁹ Srov. stesk po manželce v případě Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a jeho ženy Polyxeny Lobkovické z Pernštejna. Pavel MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005, s. 40–41. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 25–207, 539–540. Podobně také František DVORSKÝ (ed.), *Zuzana Černínová z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století*, Praha 1886; František TISCHER (ed.), *Dopisy Sylvie hraběnky Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřmanem hrabětem Černínem z Chudenic z let 1635–1651*, Praha 1908.

¹⁰⁰ Jiří Olivier Wallis často vyjadřoval touhu pobývat na svém rodném zámku a věnovat se správě vlastního majetku. Srov. s jiným raně novověkým válečníkem – Jindřichem Michalem Hýzrlem z Chodů (1575–1665). Ten oproti Jiřímu Olivierovi dával raději přednost uherskému bojišti než idylickému rodinnému zázemí, kde by se podle svých slov musel zabývat jen hospodářstvím a četbou historických knih. M. KOLDINSKÁ, *Každodennost*, s. 16. Srov. například dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 12. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 99v.

¹⁰¹ „... *adieu, ich kann fast nicht aufhören dir zu schreiben*“. Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z prosince 1716. TAMTĚŽ, fol. 116r.

¹⁰² Podobně též Ferdinand z Ditrichštejna udržoval velmi úzké vztahy se svým o rok mladším bratrem Maxmiliánem III. z Ditrichštejna. Společně také absolvovali kavalírskou cestu po západní Evropě. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 324–326. O silném citovém poutu mezi bratry Zdeňkem Vojtěchem a Ladislavem Popelem z Lobkovic hovoří také P. MAREK (ed.), *Svědectví*, s. 45–46.

do role jakési hlavy rodiny. Tou se po smrti otce Jiřího Arnošta Wallise roku 1689 bezesporu stal.¹⁰³ Hrabě Wallis to dokládá mimo jiné i neustálou starostí o pravidelné vyplácení peněžní částky matce Marii Magdalě.¹⁰⁴ V souvislosti se svou matkou se také několikrát zmínil o opakujícím se snu o ní.¹⁰⁵ Časté opakování zmiňované snové představy mohlo mít na svědomí výše uvedené dlouhé odloučení od matky a s tím spojený stesk po ní.¹⁰⁶

Vedle smutku bylo možné se na stránkách dopisů Jiřího Oliviera Wallise adresovaných Františkovi de Paula vypořádat určitý pocit strachu.¹⁰⁷ V dochované vzájemné korespondenci lze oddělit dva základní typy strachu. První se týkal obavy z nadcházejících bitev. Již v zimě 1716 válečník cítil velkou nejistotu ohledně blížícího se tažení na Bělehrad. Dále doufal, že milovaného bratra osobně spatří co možná nejdříve, „*obschon einen schweren feldzug vorziehen*“.¹⁰⁸ Slovní spojení „*einen schweren feldzug*“ ovšem neužil v případě bitvy u Petrovaradínu, ani před bitvou u Temešváru. Dá se proto předpokládat, že nadcházející tažení na Bělehrad v něm vyvolávalo mnohem větší obavy než předchozí vojenské střety s osmanskou armádou.

Na druhou stranu je velmi zajímavé, že Jiří Olivier Wallis ani v jednom z výše uvedených příkladů nevyjádřil jakékoliv obavy z Turka. Zatímco urození válečníci o 100 let dříve, mezi něž lze započítat například Pavla Korku z Korkyně, líčili osmanské vojáky jako „*boží metlu*“ nebo „*ukrutné krvežíznivce*“, šlechtic počátku 18. století je vnímal pouze jako jakéhokoli jiného nepřítele.¹⁰⁹ I přesto byl Jiří Olivier Wallis přesvědčen o tom, že

.....
¹⁰³ „*Rozumný cavaliero*“ byl šlechticem, který znal zásady křesťanské morálky, normy obecných výchovných naučení a životní zkušenosti. Srov. Václav BŮŽEK, „*Páni a přátelé v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku*“, Český časopis historický 100, 2002, s. 229–230.

¹⁰⁴ Připomínal, že on sám musel matce vyplácet finanční hotovost v pravidelných dávkách. Naopak bratr se staral o její naturální zabezpečení. O jakou částku a množství naturálií šlo, šlechtic bohužel neuvedl. Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 24. 1. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 86.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ.

¹⁰⁶ Podobné sny se objevují také u jiných raně novověkých šlechticů. Opakující se sny o matce zachytil na stránkách svého cestovního deníku Jeroným starší Šlik. Zápisky pocházejí z počátku osmdesátých let 16. století, kdy mladý Šlik absolvoval vzdělávací cestu po západní Evropě. R. SMÍŠEK, *Šlechta a sny ve druhé polovině 16. století. Snová kultura Jeronýma staršího Šlika*, in: V. Bůžek – J. Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, s. 219–248, zde s. 226.

¹⁰⁷ Strach tvoří podstatnou složku lidské zkušenosti, jakýsi obranný val či pojistku proti ohrožení, jež pomáhá organismu předejít smrti. Jean DELUMEAU, *Strach na západě ve 14.–18. století I*, Praha 1997, s. 18–19. O fenoménu strachu také Lenka HANOVSKÁ – Linda HRONÍKOVÁ a kol., *Člověk a strach. Strach v antropologických perspektivách*, Praha 2013.

¹⁰⁸ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 12. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 100v.

¹⁰⁹ „... *der feind hat 2 brücken über die Sau und ist völlig passiert...*“ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 27. 7. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské

by se na křesťanském území neměl pohybovat žádný jinověrec.¹¹⁰ O takovém smýšlení svědčí jeden z jeho dopisů z prosince 1716. Hrabě Wallis v něm požádal svého bratra, aby napsal tajnému radovi hraběti Rocco Stellovi (1640–1720) ohledně jisté turecké dívky, patrně zajatkyně, kterou měl dvořanovi císaře Karla VI. poslat do metropole habsburského soustátí.¹¹¹ Jiří Olivier Wallis se zmínil také o penězích, jež by za ni měl dostat. Zároveň prosil bratra: „...also bitte dich, lasen mirs sie nicht sterben, solte sie aber sterben wollen“.¹¹² Současně dodal, že se nesmělo nijak meškat s nezbytným křtem pohanky.¹¹³ Křtění tureckých zajatců patřilo k velmi oblíbeným činnostem především na počátku 17. století. V myšlení současníků fungovalo jako symbolické vyjádření boje křesťanských rytířů proti pohanským muslimům.¹¹⁴

Druhý typ strachu, který se opakovaně objevoval na stránkách dopisů Jiřího Oliviera Wallise, se vztahoval k jeho tělesným neduhům.¹¹⁵ Obava z nemocí, ať už vlastních či jiných osob, prostupovala velmi často myšlení raně novověkého člověka.¹¹⁶ Otázky

.....
 Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 109v. Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z přelomu července a srpna 1716. TAMTÉŽ, fol. 112v. K přetváření obrazu Turka v pouhého politického nepřítele docházelo ruku v ruce s formováním moderního státu. Osvícenství mělo přesměrovávat náboženský pohled na jiné autority. Právě racionální kritika mýtů bývá často považována za hlavní rys osvícenství. I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 21.

¹¹⁰ Také Pavel Korka z Korkyně se v létě roku 1562, kdy do Prahy dorazilo poselstvo tureckého sultána, pohoršoval nad tím, že se osmanští jinověrci pohybovali v křesťanském městě. V. BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 117. Srov. Z. VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně*, s. 111.

¹¹¹ Turecké ženy se začaly objevovat na šlechtických dvorech už před polovinou 17. století. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 228–229. O tureckých zajatcích se zmiňuje též Albrecht Pětipeský z Chýs a Egrberka; M. ŽITNÝ, *Keresztes 1596*, s. 50. Stejně tak se objevují i u Jana Karla Serényiho. Ten si podle rodové tradice dovezl od Vídně roku 1683 na svůj zámek v Mileticích čtyři Turky, které nechal přikovat ke sloupům ve sklepeních. V. PRCHAL, *Válka, zbraně a zbroj*, s. 288.

¹¹² Obava o její život vycházela nejspíše jen ze starosti o peníze. Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 12. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 100.

¹¹³ TAMTÉŽ.

¹¹⁴ Podobné křtiny pořádal v Třeboni také Petr Vok z Rožmberka v roce 1602. V. BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 123.

¹¹⁵ Už v předbělohorské době se objevily více či méně vědecké lékařské texty, takzvaná konsilia. Blíže k tomu Bohdana Divišová, *Dobré rady pro zdraví. Lékařská konsilia rudolfínské doby*, Dějiny a současnost 26, 2004, č. 1, s. 15–18.

¹¹⁶ Obdobně se též Karel starší ze Žerotína téměř o sto let dříve velice živě zajímal o vlastní nemoci, sbíral lékařské knihy a prohluboval své znalosti v této oblasti. Blíže k tomu T. KNOZ, *Karel st. ze Žerotína*, zejména s. 282–286. O chorobách šlechticů a slavných osobností, průběhu jejich onemocnění a způsobu léčení existuje poměrně bohatá literatura. Populárně Ivan LESNÝ, *Zprávy o nemocích mocných*, Praha 1989; Hans BANKL, *Život a smrt slavných II*, Praha 2006; V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Péče o zdraví, nemoci a hygiena*, in: V. Bůžek – J. Hrdlička a kol. (edd.), *Dvory velmožů s erbem růže*,

ohledně zdraví figurovaly v šlechtických dopisech celkem pravidelně.¹¹⁷ Již mladí velmoži získávali od svých domácích učitelů, kterými byli často školení lékaři, základní informace o soudobé zdravotědě.¹¹⁸ Nadto mnozí urození jedinci svěřovali své nemocné tělo do rukou profesionálních lékařů, případně sami navštěvovali lázně. Objevovaly se však i neobvyklé léčebné postupy, jež vycházely z osobních zkušeností šlechticů.¹¹⁹ O jednom svérázném způsobu se Jiří Olivier Wallis zevrubněji zmínil v dopise adresovaném Františkovi de Paula v červenci 1716. V něm odpověděl bratrovi na zprávu o jeho nemoci, která „*ein chagrin aber geben solcher zu lesen*“.¹²⁰ Svému sourozenci doporučil „zaručený“ léčebný postup. Nejprve měl smíchat kávu s rebarborou,¹²¹ která „*treibet alle malignitet aus*“.¹²² Dále pak radil upéct šedý chleba s oříšky a po jeho konzumaci opět vypít kávu. Současně bylo nutné, aby mladší bratr snížil poměr ječmene v polévkách a jedl méně uzeného vepřového masa.¹²³ Vedle toho se měl vyvarovat osolené vody a silného červeného vína. Místo toho musel denně vypít tři sklenice sycené vody. Tu však nesměl

.....
 Praha 1997, s. 177–184; Jan ŠTĚPÁN, „Potřeboval-li bys... pro opatření zdraví svého tělesného doktora lékařství.“ *Nemoci biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic*, in: Ondřej Jakubec (ed.), Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579–1598). Biskup a mecenáš umírajícího věku, Olomouc 2009, s. 82–85. Z pohledu antropologicko-lékařského přístupu například Emanuel VLČEK, *Jak zemřeli. Významné osobnosti českých dějin z pohledu antropologie a lékařství*, Praha 1993.

- ¹¹⁷ Neustále se opakující dotazy na zdraví patřily k jednomu ze způsobů upevňování „dobrého přátelství“. V. BŮŽEK, „*Páni a přátelé*“, s. 240.
- ¹¹⁸ Tomáš KNOZ, *Karel st. ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008, s. 283; τΥΖ, „...s pomocí boží dosti mírně se mám...“ *Zdraví a nemoci Karla st. ze Žerotína*, Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales 82, 1997, č. 1–2, s. 184.
- ¹¹⁹ M. KOLDINSKÁ, *Každodennost*, s. 145. Kupříkladu u význačného lékaře konce 16. a počátku 17. století Matyáše Borbonia z Borbenheimu se objevují léčebné procedury jako typické pouštění žilou či doporučení k návštěvám léčivých pramenů. Vedle toho je možné se setkat i s radou požívat skořicový olej v polévce proti závratí, muškátový květ v octě, vyplachovat si bolavá ústa kozím mlékem; na kašel doporučoval šťávu z řepy s cukrem. Max DVOŘÁK, *Dva deníky dra Matyáše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896, s. 133, 134, 141. K tomu též V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 258–261.
- ¹²⁰ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 27. 7. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 109r.
- ¹²¹ Rebarbora byla patrně dosti oblíbená. Například inventář vojenské polní lékárny z roku 1688 obsahoval vedle drceného santalového dřeva, psího a lidského sádla, rtuti, opia a aloe, také výše zmínovanou rebarboru. V. VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, s. 43–44, 222. Srov. Dana MAREŠOVÁ – Peter DEMETER, *Šlechtické neřesti: káva a čokoláda na šlechtických stílech Čech a Moravy*, České Budějovice 2017.
- ¹²² Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratrovi Františku de Paula Wallisovi z 27. 7. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 109r.
- ¹²³ TAMTĚŽ.

zkonsumovat najednou.¹²⁴ Na závěr listu pak svého bratra požádal, aby ho neopomněl co nejdříve informovat o svém brzkém uzdravení.¹²⁵

Další zajímavý pocit, který je rovněž možné odhalit na stránkách dopisů Jiřího Oliviera Wallise, představuje zášť. Tu mladý šlechtic pociťoval vůči bližší nejmenovaným jedincům, s nimiž se dostal do styku během zimy 1716, kdy pobýval v Brně. Ti se mu údajně za zády posmívali a tropili si z něj žerty. Jiří Olivier Wallis nedokázal pochopit důvody, které je k takovému jednání vedly.¹²⁶ Sám podobné výpady považoval za útok na svou čest a pošpinění vlastního dobrého jména.¹²⁷ Dochované prameny však nedávají odpověď na to, zda se výše uvedeným výpadům nějakým způsobem postavil a bránil. Současníci považovali Jiřího Oliviera Wallise za dobře informovaného důstojníka císařské armády, kterého nadřízení respektovali pro jeho mimořádné vojenské schopnosti a nadhled.¹²⁸ Ke svým podřízeným se však údajně choval panovačně a krutě.¹²⁹ Patrně proto jeho současníci nemuseli přítomnost zpupného, neposlušného, svěhlavého a horkokrevného hraběte Wallise příliš vyhledávat.¹³⁰ I to mohl být důvod, proč se Jiří Olivier během svého pobytu v Brně necítil právě nejlépe a vyslechl si na svou adresu uštěpačné poznámky.

Kromě výše naznačených témat řešili bratři Wallisové na stránkách svých dopisů také otázky ohledně správy majetku Jiřího Oliviera Wallise.¹³¹ Jak je patrné z dochované

.....
¹²⁴ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi z 27. 7. 1716. TAMTÉŽ, fol. 110r. Obdobně radil i Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic svému bratřovi Ladislavovi. Během jeho nemoci, která předcházela Ladislavově smrti v březnu 1621, se aktivně podílel na bratrově léčbě. P. MAREK (ed.), *Svědectví*, s. 46.

¹²⁵ Podobné otázky ohledně zdraví adresáta byly v rané novověké korespondenci šlechticů poměrně časté. Nemoc se v období humanismu a renesance dostávala do stále širšího povědomí. T. KNOZ, „... s pomocí boží dosti mírně se mám...“, s. 184.

¹²⁶ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi z 12. 12. 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 99v.

¹²⁷ Martin DINGES, *Die Ehre als Thema der historischen Anthropologie. Bemerkungen zur Wissenschaftsgeschichte und zur Konzeptualisierung*, in: Kurt Schreiner – Gerd Schwerhoff (edd.), *Verletzte Ehre. Ehrkonflikte in Gesellschaft des Mittelalters und der Frühen Neuzeit*, Köln-Weimar-Wien 1995, s. 29–62; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 508–515.

¹²⁸ Srov. *Allgemeine Deutsche Biographie* XL, s. 751; V. PRCHAL, *Z rytíře důstojníkem*, s. 185.

¹²⁹ Za kruté zacházení s poddanými byla Jiřímu Olivierovi Wallisovi dokonce dočasně odňata správa panství Petrovice u Rakovníka. I. ČERMAN, *Šlechtická kultura v 18. století. Česká šlechta a osvícenství*, Praha 2011, s. 478.

¹³⁰ Andrew WHEATCROFT, *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*, Praha 2010, s. 202.

¹³¹ Dlouhodobá nepřítomnost šlechticů na svých statcích měla často za následek úpadek autority vrchnosti v očích poddaných, neposlušnost služebníků i čeládky a celkové nepořádky na jejich panstvích. Podobné problémy řešil například Jáchym z Hradce. O tom V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA, *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 161.

kořespondence, hrabě Wallis často nabádal svého mladšího sourozence, aby v případě důležitých rozhodnutí vyčkal na jeho příjezd, případně na písemné vyrozumění, a nic nečinil bez vědomí Jiřího Oliviera.¹³² Jako starší bratr se nejspíše domníval, že podobným záležitostem rozuměl mnohem lépe. Navíc šlo o jeho osobní majetek, a proto na něj chtěl nechtě musel sám dohlížet. V souvislosti s tím ve svých dopisech často řešil především finanční otázky.¹³³ Ať už šlo o vyplácení renty Františkovi de Paula¹³⁴ či o vyrovnávání dluhů za koupě rozličných nemovitostí.¹³⁵

Závěr

Jiří Olivier Wallis strávil většinu svého života na rozličných bojištích po celé Evropě. Nejslavnějších vítězství však dosáhl v Uhrách v bitvách u Petrovaradinu, Temešváru a Bělehradu v letech 1716 a 1717. Ačkoli se hrabě Wallis během těchto střetů snažil vystupovat jako protřelý voják a sám sebe stylizoval do role statečného a neohroženého válečníka, listy adresované mladšímu sourozenci poodhalují ještě jinou – nezidealizovanou – stránku osobnosti pisatele, včetně každodenního života urozeného jedince během válečného tažení. Františkovi de Paula Wallisovi si stěžoval na velký zmatek, který panoval v ležení habsburské armády. Císařští vojáci byli vystavováni nezdravému bažinatému nebo naopak prašnému prostředí, v zimních kvartýrech často strádali zimou. Současně trpěli nedostatkem potravin a píce pro koně. Dokonce museli čelit požáru, jenž v táboře propukl. Vedle toho vystupuje Jiří Olivier na stránkách svých dopisů jako člověk, který cítil strach z nadcházející válečné vřavy a nepokrytě dával najevo obavy z rozličných tělesných neduhů. Mladého šlechtice zároveň sužoval stesk po domově a svých blízkých. Také díky tomu bylo možné si všimnout hlubokého a vřelého vztahu, jenž se vytvořil mezi bratry Wallisovými. Ten byl do jisté míry dán snahou Jiřího Oliviera Wallise stylizovat se do role jakési hlavy rodiny.

Rovněž zde nechybí obraz šlechtice-hospodáře, který vlastnil určitý pozemkový majetek. Ačkoli dlouhodobě pobýval daleko od domova, o chod svých statků se živě zajímal a prostřednictvím sourozence se ho snažil usměrňovat a řídit. Pro mnohé šlechtice-důstojníky představovalo vlastnictví panství stálý zdroj příjmů, jichž se jim v armádě ne vždy a pravidelně dostávalo. To byl také případ Jiřího Oliviera Wallise, který ve své kořespondenci často žádal mladšího bratra o zaslání různě vysokých finančních obnosů

¹³² Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi z přelomu července a srpna 1716. MZA Brno, Rodinný archiv Wallisů Moravské Budějovice – G 267, kart. 9, inv. č. 377, fol. 111r.

¹³³ Blíže nedatovaný dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi. TAMTÉŽ, fol. 97r.

¹³⁴ „...das du die general gage erhalten, hat mir der Prinz selbs gefragt...“ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi z 1. 12. 1716. TAMTÉŽ, fol. 99r.

¹³⁵ Dopis Jiřího Oliviera Wallise bratřovi Františku de Paula Wallisovi z 28. 12. 1716. TAMTÉŽ, 108r.

či proviantu. Rozhodně nešlo o nic neobvyklého. Blízcí příbuzní a známí museli důstojníky, a zvláště majitele pluku, často podporovat.

Vzhledem k vzrůstajícímu zájmu domácího i evropského dějepiscectví o problematiku tureckých válek a vnímání každodennosti na bojištích očima soudobých aktérů se přímo nabízí pokračovat ve výzkumu dalších životních osudů Jiřího Oliviera Wallise. Díky rozsáhlé a doposud téměř nevyužité manželské korespondenci hraběte Wallise se svou manželkou Marií Františkou Götzovou ze Scharfenecku by se další výzkum mohl věnovat právě tomuto souboru pramenů.¹³⁶ Práce by se zaměřila na reflexi vzájemného soužití manželů, na to, zda nějakým způsobem reflektovali skutečnost, že se jim nepodařilo zplodit jediného potomka. Za neméně zajímavý lze rovněž považovat závěr života Jiřího Oliviera Wallise, kdy uzavřel bez vyššího rozkazu mír s Turky. Za tento čin byl poslán do vězení na Špilberku. Další výzkum by se proto mohl zaměřit například na poznání myšlenkového světa vysokého císařského důstojníka a příčin, které ho vedly k uzavření míru, i vnímání vlastního pobytu v brněnském „žaláři národů“.

.....
¹³⁶ K tomu stručně Monika ŘEZÁČOVÁ, *Jiří Olivier Wallis v síti rodinných vztahů*, České Budějovice 2018 (Diplomová práce).

Monika Řezáčová

Jiří Olivier Wallis and the Hungarian theatre of war in the years 1716 and 1717

Abstract

The imperial officer Jiří Olivier Wallis took part in the battles of Petrovaradin, Temešvár and Belgrade under the leadership of Prince Eugene of Savoy in 1716 and 1717. He confided his experiences there to his younger brother František de Paul Wallis in his personal correspondence. In addition to describing individual battles, he also recorded his feelings, anxieties, and fears. Although Jiří Olivier tried to present himself as a hard-biten soldier in the above-mentioned conflicts and stylized himself as a brave and fearless warrior, letters addressed to his younger brother revealed another – „unidealized“ – aspect of the writer’s personality. At the same time, they also approached the everyday life of an individual nobleman during a military campaign. In addition to his experiences on the Hungarian battlefields, he also took an interest in his younger sibling. He was mainly concerned about his brother’s state of health, and did not hesitate to advise him on some of the medical treatments known to him.

KEYWORDS:

Jiří Olivier Wallis; 18th century; Austro-Turkish war; Battles of Petrovaradin, Temešvár and Belgrade; Treaty of Požarevac; Hungary; Everyday military life